

Auteur: Bert Pol, redacteur C, vennoot van Tabula Rasa, verbonden aan de afdeling communicatiewetenschap van de Universiteit Twente en de afdeling psychologie van de Universiteit van Maastricht

Wanneer sociale identiteit leidt tot haat en nijd

Het besef tot een bepaalde groep te horen – de sociale identiteit – is op zich niets bijzonders. We identificeren ons allemaal met groepen: familie, vriendenkring, politieke geestverwanten, landgenoten als we in den vreemde zijn. Maar sociale identiteit kan ook een bron van haat en nijd worden. Dat laatste zien we de afgelopen decennia in toenemende mate gebeuren. Groepen die zich afzetten tegen een groep met een andere identiteit.

Al langer bekend is natuurlijk de gekantheid van groepen in de westerse samenleving tegen moslims. Die tegen vluchtelingen uit Syrië en andere oorlogsgebieden is daar de laatste jaren bijgekomen. Een recent voorbeeld is de animositeit van een aantal sympathisanten van de regerende AKP-partij van president Erdogan in Turkije tegenover – wer-

kelijke of vermeende – Gülen-aanhangers. Die animositeit manifesteerde zich kort na de mislukte staatsgreep in juli van dit jaar ook in Nederland. En lokte weer gepeperde uitspraken uit van politici.

Pure woede

Na de mislukte staatsgreep in juli van dit jaar deden voor het Turkse consulaat in Rotterdam

samengestroomde Turkse Nederlanders op televisie uitspraken als ‘Erdogan is onze leider’ en ‘Turkije is mijn vaderland’. In de aflevering van *Zomergasten* met minister-president Mark Rutte als gast werd een fragment getoond waarin een cameraploeg van de NOS het werken onmogelijk werd gemaakt door demonstrerende Turkse Nederlanders die zeggen dat zij moeten oprotten. Rutte’s *primaire* reactie is er, zoals hij zei, ‘een van woede, pure woede. Mijn primaire eerste gevoel is: lazer zelf op. Ga zelf terug naar Turkije. Pleur op, zou ik in plat Haags zeggen.’

Rutte wijst er vervolgens wel op ‘dat we in Nederland het recht van demonstren hebben, dat zij (de demonstranten, red.) daar gebruik van maken. Dat we ook persvrijheid hebben die deze mensen met voeten treden. Met onze verworvenheden, met onze normen en waarden, is het alles of niets, het is geen cafetariamodel. We hebben in Nederland 460.000 Turken wonen. Turkse Nederlanders. We weten dat het overgrote deel daarvan goed geïntegreerd is en een positieve bijdrage aan onze samenleving levert. Maar nog heel recent kwam het Sociaal Cultureel Planbureau met een rapport dat zegt: 20 procent is eigenlijk nog volledig verbonden met Turkije. Dan zeg ik: dat zijn geen Turkse Nederlanders, dat zijn Turken in Nederland. Wij moeten [...] ervoor zorgen dat Nederland Nederland blijft. Waarin je mag demonstreren – ja dat mogen zij – maar waarin ook vrijheid van meningsuiting is, persvrijheid, het op een beschaafde, normale manier met elkaar omgaan.’¹¹ ▶

‘Vaak blijkt een sterke identificatie met een groep ertoe te leiden dat mensen zich gaan gedragen naar wat ze denken dat specifiek is voor die groep.’

Het effect

Wat doen dergelijke uitspraken? Frits Wester duidt Rutte's uitspraak in partijpolitieke zin: 'Rutte wil met deze uitspraak ook PVV-stemmers winnen. Hij laat zien dat hij boos kan worden en harde taal kan spreken. Hij neemt hiermee dus zowel de PVV als Aboutaleb de wind uit de zeilen.'² Wellicht hebben zijn harde uitspraken er inderdaad aan bijgedragen dat de VVD in de peilingen vlak voor Prinsjesdag de PVV voorbij gestreefd is.³ Maar als je een samenleving met zo weinig mogelijk sociale spanningen nastreeft, is van zo'n confronterende opstelling weinig goeds te verwachten.

Verschuivende identiteiten

Het *lijkt* zo voor de hand te liggen dat je als Turkse Nederlander moet kiezen. Je woont hier, je hebt de Nederlandse nationaliteit, je maakt deel uit van de Nederlandse samenleving. Maar *waarom* zou je eigenlijk moeten kiezen? Onze sociale identiteit bestaat namelijk uit veel deelidentiteiten. Mensen behoren tegelijkertijd tot meerdere sociale groepen: het gezin, de afdeling, de organisatie, vakgenoten. Die bepalen hun zelfbeeld en zelfwaardering.⁴

De sociale identiteit is ook niet per se stabiel. Zo kan men zich als Turkse Nederlander eerst primair Nederlander voelen en geleidelijk aan steeds meer Turks. Dat kan bijvoorbeeld in de hand gewerkt worden door de islamvijandigheid die door Europa waart en die het gevoel kan activeren in Nederland tot een minderheidsgroep te horen. Of recentelijk door de staatsgreep in Turkije en de argwanende reactie van Nederlandse zijde op de maatregelen van de Turkse regering. Bij een aantal mensen zal dat erin resulteren dat de deelidentiteit van

het Turks-zijn dominantier wordt dan die van het Nederlander-zijn.

Vaak blijkt een sterke identificatie met een groep ertoe te leiden dat mensen zich gaan gedragen naar wat ze denken dat specifiek is voor die groep. Er is daardoor sprake van een zichzelf versterkend effect waardoor de kloof steeds minder gemakkelijk overbrugbaar wordt. Uiteindelijk kan dat uitmonden in conflicten, zoals bedreiging van (werkelijke of vermeende) aanhangers van de Gülenbeweging.

Hoe gemakkelijk groepen kunnen ontstaan

Klassiek onderzoek van Tajfel en collega's liet zien hoe snel groepsgegedrag ontstaat. Zij verdeelden een groep mensen in twee groepen, op basis van toeval. De proefpersonen kregen te horen dat de groepsverdeling tot stand was gekomen op basis van een voor het onderzoek inhoudelijk irrelevant kenmerk, zoals de voorkeur voor kunst.

Na de tweedeling van de groep wilden Tajfel c.s. nagaan wanneer en wat *groepsbeoordeling* zou doen ontstaan: het beoordelen van leden van de eigen groep boven die van de andere groep. Tot hun verbijstering zagen ze dat groepsgevoel en -beoordeling meteen al ontstonden, op basis van alleen al het gegeven dat men tot een groep was gaan behoren.⁵

Tot slot: wat adviseer je?

Stel nu dat je als communicatieadviseur een bewindspersoon, burgemeester of wethouder adviseert hoe hij of zij het best kan reageren in zo'n situatie, wat raad je hem of haar dan aan? Kies je ervoor de burgemeester of wethouder authentiek te laten zijn? Laat het hem of haar dan gewoon zeggen als hij of zij boos is. Daar is niks mis mee: je wijst mensen op hun verantwoordelijkheid als Nederlander. Maar er zijn, zo laat het voorgaande zien, dus ook goede redenen om een andere reactie te kiezen. ●

Literatuur

1. <http://www.rtlnieuws.nl/nederland/politiek/rutte-was-in-zomergasten-persoon-lijk-maar-altijd-met-een-politieke-reden>
2. *idem*
3. <http://www.ipsos-nederland.nl/ipsos-politieke-barometer/barometer-van-deze-week>
4. *Over onder andere sociale identiteit en intergroepsconflicten, zie bijv. Forsyth, D. R. (2009). Group dynamics. Cengage Learning*
5. *Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. The social psychology of intergroup relations, 33(47)*